

PRIMERA GUERRA MUNDIAL**GLOSSARI**

buxaweb

La Primera Guerra Mundial (1914-1918).**Primera Guerra Mundial**

Conflicte armat a escala internacional que tingué lloc del 1914 al 1918. El desenvolupament del capitalisme imperialista durant els darrers decennis del s XIX havia posat en crisi l'equilibri de forces entre les potències europees, establert després de la guerra franco-prussiana (1870-71). Del 1904 al 1914 es produïren un seguit de crisis; d'una banda la rivalitat franco-alemanya, posada de manifest amb motiu dels conflictes del Marroc (1905-06 i 1911) i, de l'altra, la competència dels governs de Viena i de Moscou per la conquesta de l'hegemonia als Balcans (conflictes de Bòsnia i Hercegovina, 1901-11; guerres balcàniques, 1912-13). La Gran Bretanya intervingué en aquestes rivalitats, i posà fi a la seva anterior política d'aïllament, interessada a conservar el seu predomini com a potència imperialista. Per sota de les lluites parcials es començava a dibuixar una lluita general, per una nova redistribució del món per part de les potències europees, que el formidable creixement de l'economia alemanya feia inajornable. Del 1904 al 1914 es feren dues coalicions, una de formada per les potències tradicionals, la Gran Bretanya i França, i l'altra pel nou aspirant a potència hegemònica, Alemanya (juntament amb Itàlia, que, a la darrera hora, però, es passà al bàndol contrari), i per la monarquia austro-hongaresa. La Rússia tsarista, competidora d'aquesta última als Balcans, s'alineà amb les potències occidentals, malgrat la seva aversió per llur règim democràtic. L'assassinat (28 de juny de 1914), a Sarajevo, de l'arxiduc Francesc Ferran, príncep hereu de la corona austríaca, agreujà les tensions entre Viena i Sèrbia. La monarquia austro-hongaresa, després de rebre l'ajut incondicional d'Alemanya, llança un ultimàtum a Sèrbia, pràcticament inacceptable per part d'aquest país, perquè el seu compliment suposava la ingerència del govern de Viena en els afers interns de Sèrbia (23 de juliol). Rebutjat l'ultimàtum, en declarar Rússia el seu ajut als serbis (25 de juliol), la guerra es féu inevitable. El 28 de juliol Àustria-Hongria declarà la guerra a Sèrbia: al cap de poc, Alemanya declarà la guerra a Rússia (1 d'agost) i a França (3 d'agost), alhora que els seus exèrcits violaven el territori de Bèlgica, que s'havia declarat neutral. La Gran Bretanya prengué aquest fet com a pretext per a intervenir-hi (4 d'agost). Així, les potències europees restaren totalment involucrades en el conflicte, al qual posteriorment s'afegiren altres països: amb els imperis centrals (Alemanya i Àustria), Turquia (novembre del 1914) i Bulgària (octubre del 1915); a favor dels aliats (la Gran Bretanya, França i Rússia), el Japó (agost del 1914), Itàlia (maig del 1915). Romania (agost del 1916), Portugal (març del 1916), EUA (abril del 1917) i Grècia (juny del 1917). Les previsions dels respectius estats majors eren d'una guerra curta, basades en les esperances que tenia cadascun dels enemics d'anihilar ràpidament l'altre. La invasió de Bèlgica formava part del pla alemany de sorprendre l'exèrcit francès amb un atac per la frontera nord del país en direcció sud-est, que hauria situat aquest entre dos focs; per

part seva, l'exèrcit francès, dirigit per Joffre, llançà una ofensiva cap a la Lorena, que fracassà (Mulhouse, 9-10 d'agost, i Lorena, 20-22 d'agost). Però la precipitació del cap militar alemany, Von Moltke, en enviar algunes de les seves divisions cap al front oriental, creient vençut ja l'exèrcit francès, i, com a contrapartida, la retirada ordenada efectuada per Joffre, que s'adonà a temps del perill que l'amenaçava des del nord, motivà també el fracàs de l'ofensiva alemanya: els francesos aturaren l'exèrcit de Von Moltke (batalla del Marne, 6-9 de setembre). Es produí aleshores una situació original pel fet que uns i altres intentaren d'envoltar-se respectivament, però la denominada cursa cap a la mar d'ambdós exèrcits finí amb un nou equilibri davant de Ieper, a Flandes (setembre). A partir d'aquest moment el front occidental s'estabilitzà i la guerra de moviments fou substituïda per una guerra de posicions. Al front oriental tampoc no es donà cap resultat definitiu des del punt de vista militar. Per l'agost del 1914 l'exèrcit rus obtingué un èxit inicial que obligà a l'evacuació de la Prússia oriental, però una contraofensiva alemanya l'obligà a abandonar les posicions prussianes conquerides -batalla dels llacs Masurians (setembre)-. Tanmateix, els russos prengueren la revenja sobre l'exèrcit austríac, que fou derrotat a Galítsia (agost-setembre del 1914). El fracàs militar austríac féu que tot el pes de la guerra caigués damunt les tropes alemanyes, les quals, davant la responsabilitat d'un front extraordinàriament ample, no pogueren llançar cap cop definitiu sobre Rússia. A l'estiu del 1915 les potències centrals conqueriren Varsòvia (5 d'agost) i Vilnius (18 de setembre), però l'ofensiva fou aturada a Ternopol' per una nova victòria russa. El fracàs dels respectius plans de ràpida victòria donà pas a una guerra de desgast, que tingué el seu exponent màxim a la batalla de Verdun (febrer-juliol del 1916), en la qual els alemanys esperaren infructuosament la desmoralització dels aliats. D'altra banda, els intents anglo-francesos de trencar el front alemany i de passar de nou a la guerra de moviments tampoc no obtingueren resultat (ofensiva del Somme, juny-novembre del 1916). A la primavera del 1917 l'estat major alemany, dirigit per Hindenburg i Ludendorff, decidí un nou canvi d'estratègia: trencar les línies d'aprovisionament dels estats occidentals mitjançant una ofensiva dels seus submarins contra tot vaixell que es dirigís cap a Europa, sense distinció de nacionalitat. Però aquesta nova decisió originà l'entrada en guerra dels EUA a favor dels aliats. D'altra banda, les diverses ofensives de distracció fetes pels aliats a la Mediterrània oriental i al Pròxim Orient immobilitzaren els escassos aliats de les potències centrals (1916-17). Bé que els esdeveniments interns de Rússia (revolucions de febrer i d'octubre del 1917) donaren avantatge als alemanys al front oriental, el canvi de correlació de forces en el front occidental per la presència de les tropes nord-americanes portà Ludendorff i Hindenburg a cercar un armistici per evitar una nova ofensiva aliada, que hauria resultat desastrosa per als exèrcits germànics, i per reorganitzar les forces pròpies amb vista a una represa de la guerra més tard i en posicions més sòlides (setembre del 1918). L'armistici fou ofert als EUA (octubre), però Wilson el rebutjà. El fracàs absolut de l'emperador Guillem II i la camarilla militar en l'intent diplomàtic desencadenà la revolució a Alemanya (novembre del 1918). El nou règim republicà acceptà les condicions aliades per a una pau de compromís, i l'11 de

	novembre de 1918 fou signat l'armistici amb la base dels catorze punts presentats per Wilson i de les exigències franceses de reparacions que el 28 de juny de 1919 donaren lloc al tractat de <i>Versalles</i>. Gran Guerra Denominació amb què els coetanis de la guerra van batejar la Primera Guerra Mundial, per tal que va commoure en gran manera per la seva duresa i les seves característiques de guerra total, mai vista fins aleshores. Unions sagrades Nom amb què es coneixen els acords que van establir-se entre les diverses forces polítiques per tal de donar al govern respecte el suport necessari per afrontar la guerra. El terme <i>unió sagrada</i> fou emprat pel polític francès Poincaré per a definir la unió que es produí entre els governs, els partits i sindicats, la població i l'opinió pública en general dels diferents Estats europeus entorn de la guerra. El conflicte es veia com una resposta justa i defensiva a l'agressió de l'enemic.
La configuració dels dos bàndols. D'una banda, els Imperis Centrals (destacaven Alemanya i Àustria-Hongria).	Aliança Forma de cooperació estreta entre estats, materialitzada en un acord o tractat polític o militar, mitjançant el qual els estats protegeixen o realitzen els seus interessos (seguretat, estabilitat i influència). Les aliances poden ésser bilaterals o multilaterals, secretes o obertes, temporals o permanents, generals o limitades, pacífiques o bèl·liques i defensives, ofensives o mixtes. Aliança dels Tres Emperadors Aliança entre Alemanya, Rússia i Àustria-Hongria (1881-87) a partir del tractat signat el 18 de juny de 1881. L'aliança havia de durar tres anys. Els països contractants es comprometien a romandre neutrals en el cas que un d'ells fos atacat per una quarta potència; a més, reconeixien a Àustria el dret d'annexionar-se Bòsnia-Herzegovina i donaven a Rússia la seguretat que els estrets no serien forçats per la Gran Bretanya. Àustria-Hongria i Rússia es comprometien a no intentar de modificar el <i>statu quo</i> balcànic (si no era de comú acord). El tractat romangué secret fins el 1918. Doble Aliança Aliança defensiva de caràcter secret signada el 7 d'octubre de 1879 entre Alemanya (malgrat una forta oposició de l'emperador Guillem I) i Àustria, dirigida contra Rússia, i, eventualment, contra França. Aquesta aliança fou, fins el 1914, l'eix de la política alemanya i l'element més fix de la política europea. Triple Aliança Aliança signada el 20 de maig de 1882 a Viena per Alemanya, Àustria-Hongria i Itàlia. Davant el perill de l'agressió francesa, Itàlia buscà l'ajuda d'Alemanya i s'uní a l'aliança signada per aquesta potència amb Àustria-Hongria (1879). Així es formà la Triple Aliança, unió defensiva envers França en cas d'agressió no provocada, enfront de qualsevol coalició de dos estats envers els països que formaven l'aliança. El 1887 fou ratificada, però es trencà el 1915 en entrar Itàlia a la Primera Guerra Mundial al costat dels aliats.

	Weltpolitik O <i>política mundial</i>. Política seguida per l'emperador alemany Guillem II a partir de la caiguda de Bismarck (1890), més agressiva que el sistema d'aliances establert per aquest. Si la política de Bismarck tingué com a objectiu l'aïllament de França, en la Weltpolitik de Guillem II, la prioritat fou la disputa de l'hegemonia mundial a la Gran Bretanya, centrant el principal objectiu en la conquesta d'un Imperi colonial equiparable al poder demogràfic i econòmic d'Alemanya.
D'altra banda, els Aliats (destacaven França, la Gran Bretanya i Rússia).	Aliat Denominació genèrica donada als països que lluitaren contra Alemanya, Àustria-Hongria, Bulgària i Turquia, a la Primera Guerra Mundial, i als adversaris de les potències de l'Eix a la Segona Guerra Mundial. Entesa O <i>entente</i>. Col·laboració internacional contingent o acord polític amistós revisable entre estats que no implica una aliança o tractat. Entesa Cordial O <i>Entente Cordiale</i>. Expressió, usada del 1840 al 1843, que designa el començ de les bones relacions, bé que superficials, que foren establertes aleshores entre Victòria d'Anglaterra i Lluís Felip de França. El terme reaparegué el 1904 amb l'acostament franco-britànic entorn de les qüestions colonials, i desembocà en la Triple <i>Entesa</i>. Triple Entesa Aliança entre França, Gran Bretanya i Rússia per tal de contrarestar la Triple <i>Aliança</i> d'Alemanya, Àustria i Itàlia. Fou obtinguda pel ministre francès de la marina, T. Delcassé, del 1898 al 1905, i fou signada el 1907. Precedida per enteses entre França i Anglaterra i entre Anglaterra i Rússia (1907), el 1914 fou transformada en aliança contra Alemanya.
Causes de la guerra. Tensions imperialistes (crisis marroquines) i nacionalistes (qüestió dels Balcans).	Imperialisme Ideologia i pràctica política que propugna l'expansió territorial dels estats industrialitzats per exercir el seu domini polític, econòmic i militar sobre uns altres pobles. Crisis marroquines Conflictes imperialistes que tingueren com a escenari el Marroc, un dels darrers llocs d'Àfrica que encara quedaven per repartir. L'oposició alemanya a la creació d'un protectorat francès al Marroc va originar dues greus crisis. Les crisis marroquines, provocades per l'ambicionisme alemany, no comportaren enfrontaments armats directes, però sí tensions entre les potències imperialistes. La primera crisi tingué lloc el 1905, quan Guillem II va desembarcar tropes a Tànger i es va proclamar defensor de la independència marroquina, recolzant al soldà del Marroc, per tal que aquest pogués resistir les pressions franceses per establir un protectorat en aquesta zona. Per tal de resoldre el conflicte diplomàtic, es va convocar la <i>Conferència d'Algesires</i> (1906), que fou contrària als interessos alemanys, ja que determinà la constitució d'un protectorat franco-espanyol al Marroc.

La segona crisi tingué lloc el 1911, quan Alemanya envià vaixells de guerra a Agadir per a forçar acords més favorables a llurs interessos comercials i colonials. Alemanya va aconseguir d'ampliar els seus territoris en el centre d'Àfrica, a costa del Congo francès i va obtenir l'ampliació de la seva colònia del Camerun, a canvi d'abandonar el Marroc.

Conferència d'Algesires

Conferència convocada pel soldà del Marroc a instàncies de França i d'Alemanya, la qual havia denunciat les intencions monopolistes franceses envers l'economia marroquina. Tingué lloc a Algesires des del 16 de gener fins al 7 d'abril de 1906, amb l'assistència de representants d'Alemanya, França, Àustria, Hongria, Bèlgica, Espanya, els EUA, Itàlia, els Països Baixos, Portugal, Suècia i el Marroc. Espanya, associada secretament als francesos en llur "penetració pacífica" dins el Marroc, féu costat a la Gran Bretanya i a França, interessades a confirmar llur privilegiada situació, i aconseguí el reconeixement dels seus dominis al Rif, el control dels ports de Larraix i Tetuan (Tànger compartit amb França) i la participació a la banca estatal marroquina, dominada per les potències europees. L'ocupació de Casablanca per França el 1907 representà la fi dels acords adoptats.

Nacionalisme

Actitud política derivada directament del fet d'atribuir, en un terreny ètico-polític, un valor altíssim al fet nacional o a la nació.

Nacionalisme expansionista

Tipus de nacionalisme agressiu, que es dona quan una nació es considera superior i alimenta actituds de menyspreu i afanys de dominació envers d'altres.

Guerres balcàniques

Campanyes militars que tingueren lloc als Balcans el 1912 i el 1913. Àustria-Hongria s'esforçava a restablir la seva influència damunt de Sèrbia i sotmetre Macedònia i les altres terres eslaves mantingudes encara sota el domini de Turquia i assolades per contínues insurreccions. Això féu que no impedís una sèrie d'aliances que s'establiren durant el 1912 entre els estats dels Balcans, les quals, en conjunt, són conegudes amb el nom de *Lliga Balcànica*. La Lliga s'encaminava a preparar diplomàticament i militarment la lluita contra l'imperi Otomà, però tenia el desig, a la llarga, d'aconseguir l'alliberament i la independència total d'aquells països. Així, a l'octubre del 1912 començà la **primera guerra balcànica** contra Turquia per tal d'alliberar els eslaus i els grecs que encara hi eren sotmesos. Els aliats venceren ràpidament l'exèrcit turc i, després de la victòria, es repartiren les terres alliberades, no pas sense grans dissensions, agreujades per la ingerència d'Alemanya i d'Àustria-Hongria, que s'esforçaven a sembrar la discòrdia entre els aliats. Els dirigents austro-hongaresos temien, sobretot, que l'emancipació dels eslaus de l'imperi turc servís de senyal per a la revolta dels pobles eslaus de llur propi imperi.

	Els cercles dirigits de Bulgària, sostinguts per llurs protectors austríacs i alemanys, es negaren a acabar el conflicte amb Sèrbia i Grècia, i al juny del 1913 atacaren ambdós països. Així començà la segona guerra balcànica. Sèrbia i Grècia s'aliaren amb Montenegro, Romania i Turquia, que esperaven de millorar la seva situació amb una nova guerra. Bulgària fou fàcilment vençuda. Un dels resultats fou la divisió de Macedònia i Tràcia (<i>tractat de Bucarest</i> de 10 d'agost de 1913). La major part de Macedònia fou unida a Sèrbia, i la resta, amb el port de Salònica, passà a Grècia, tret d'un tros que, amb la Tràcia oriental i el port de Dedeagach a la mar Egea, restà per a Bulgària. Romania obligà Bulgària a cedir-li la Dobrutja del sud, mentre que Turquia recuperà la ciutat d'Adrianòpolis. De tota manera, les guerres dels Balcans suprimiren definitivament el domini turc damunt els pobles eslaus de la península. Lliga Balcànica Nom amb què es coneix la sèrie d'aliances que s'establiren durant el 1912 entre els estats dels Balcans. La Lliga s'encaminava a preparar diplomàticament i militarment la lluita contra l'imperi Otomà, però tenia el desig, a la llarga, d'aconseguir l'alliberament i la independència total d'aquells països. Tractat de Bucarest Tractat signat a Bucarest el 10 d'agost de 1913, amb el qual conclogué la segona guerra balcànica. Cursa d'armaments Acumulació competitiva d'armaments entre dos o més estats amb finalitat dissuasiva.
El desenvolupament del conflicte. El detonant de la guerra.	Atemptat de Sarajevo Les tensions nacionalistes a Bòsnia i Hercegovina, a la zona dels Balcans, intensificades durant el domini austrohongarès, culminaren en l'assassinat a Sarajevo de l'arxiduc Francesc Ferran d'Àustria el 28 de juny de 1914, atemptat que desencadenà la Primera Guerra Mundial.
Guerra de moviments (1914). Front occidental.	Pla Schlieffen Pla estratègic establert pel mariscal de camp prussià Alfred von Schlieffen (Berlín 1833-1913) quan era cap de l'alt estat major (1898-1906) i que fou posat en pràctica pel seu successor, Helmuth von Moltke, en declarar-se la Primera Guerra Mundial (1914). Nascut de la necessitat de combatre en dos fronts, donava prioritat a l'ofensiva contra França, mentre les forces de l'Est es mantenien a la defensiva. El pla preveia un gran moviment de desbordament per l'ala dreta alemanya, a través de Luxemburg i de Bèlgica, per tal d'encerclar l'exèrcit francès, tot amenaçant París. Amb aquest objectiu, l'ala dreta havia d'ésser molt forta i posseir un poder ofensiu elevat (Schlieffen dotà l'exèrcit alemany d'una artilleria feixuga de campanya que no tenia aleshores cap altre exèrcit). La resistència dels belgues, la intervenció del cos expedicionari britànic i la victòria francesa del Marne frustraren aquesta maniobra.

	Pla XVII Pla francès, posat en pràctica durant la Primera Guerra Mundial, que contemplava una ofensiva sobre l'Alsàcia i la Lorena. Rep aquest nom per ésser la dissetena versió del pla estratègic d'atac contra Alemanya. Primera batalla del Marne Conjunt de combats que enfrontà els alemanys i els aliats des del 24 d'agost fins al 13 de setembre de 1914. Els alemanys, que havien llançat una ofensiva general en direcció a París, toparen amb un intent del general Joffre de restablir el front a la línia Somme-Verdun; però la desfeta del cos expedicionari anglès a Cateau l'obligà a replegar-se. Aleshores el primer exèrcit alemany de Von Kluck travessà el Marne en direcció a Nogent-sur-Seine; però Joffre ordenà una ofensiva general i després de cinc dies de lluita els alemanys foren obligats a retirar-se cap al nord; així fou conjurada l'amenaça sobre París. El conjunt de les forces teutòniques es retirà cap a l'Aisne i la Xampanya.
Guerra de posicions (1915-1916). Fronts occidental, oriental, extraeuropeus i guerra marítima i submarina.	Trinxera Excavació llarga i més o menys estreta, la terra extreta de la qual hom fa servir de parapet, que serveix per a protegir els soldats contra el foc dels enemics. Emprada des de molt abans com a fortificació, la tàctica de les trinxeres es popularitzà durant la Primera Guerra Mundial, després que la seva utilització hagué aconseguit d'aturar moltes ofensives. Batalla de Verdun Conjunt d'operacions militars que tingueren lloc des del febrer del 1916 fins al final del 1917, en el curs de la Primera Guerra Mundial, a la zona de Verdun i el riu Mosa. L'ofensiva alemanya, plantejada per Falkenhayn com a batalla de desgast, topà amb una resistència aferrissada de l'exèrcit francès, comandat per Pétain, i la batalla es convertí en una guerra de trinxeres. El mes d'agost del 1917 els francesos reprengueren la iniciativa, i al cap d'un any ja havien recuperat les posicions inicials. Entre ambdós bàndols, hi moriren més de mig milió de soldats. Batalla del Somme Conjunt d'operacions militars que tingueren lloc a les riberes del riu Somme (Picardia francesa), on les tropes anglofranceses comandades pel mariscal Foch hi derrotaren les alemanyes en una llarga campanya (juliol-novembre del 1916) que alternà les ofensives amb la guerra de trinxeres (guerra de desgast), en la qual perderen la vida més de mig milió d'homes. Batalla de Caporetto Acció militar esdevinguda a l'entorn del poble fronterer de Caporetto (nom italià de Kobarid, actualment Eslovènia), en l'anomenat front de l'Isonzo, entre forces italianes i austríaques durant la Primera Guerra Mundial. Ocupat Caporetto pels italians, el 1917 les tropes italianes dirigides pel general Cadorna foren derrotades per l'ofensiva austro-alemanya de Von Below i s'hagueren de retirar desordenadament fins al Piave (novembre del 1917).

	Batalla de Tannenberg Combat que tingué lloc al poble de Tannenberg, prop d'Osterode, a la Prússia oriental, els dies 26-29 d'agost de 1914, a l'inici de la Primera Guerra Mundial, entre l'exèrcit alemany, dirigit pel general Hindenburg, i les tropes russes del general Samsonov. Dos exèrcits russos havien envaït la Prússia Oriental per l'agost del 1914, i el primer d'aquests, comandat pel general P.K.Rennenkampf, havia obtingut un èxit parcial a Gumbinnen, però no havia pogut mantenir-se en contacte amb el segon exèrcit comandat per Samsonov. Hindenburg atacà i derrotà completament l'aïllat Samsonov prop d'Uzdowo, una mica al S de l'històric lloc de Tannenberg. A mitjan setembre els russos ja havien estat expulsats de la Prússia Oriental. Campanya de Polònia Havent declarat Alemanya i Àustria-Hongria la guerra a Rússia (1 i 6 d'agost de 1914), els austro-hongaresos emprengueren amb poc èxit l'ocupació de la Polònia russa; mentrestant, l'escomesa de Rússia contra la Prússia oriental obligà les tropes alemanyes —comandades per Hindenburg i Ludendorff— a intervenir-hi. Els uns i els altres obtingueren, alternativament, victòries i derrotes, fins a mitjan 1915, en què els Imperis Centrals, en una gran ofensiva, ocuparen Polònia i Lituània, que retingueren fins a l'armistici amb la naixent Unió Soviètica. Campanya de Palestina Conjunt d'operacions militars (1915-17), durant la Primera Guerra Mundial, que donaren el control de Palestina i Síria a la Gran Bretanya. L'intent turc d'apoderar-se del canal de Suez (febrer del 1915), fracassat per una contraofensiva dels britànics, menà aquests a la campanya, a fi d'allunyar qualsevol amenaça damunt el canal. L'ur general, Allenby, ocupà Gaza i Jerusalem (1917), ajudat per una flota aliada i forces franceses, australianes i àrabs. Presa també Damasc (setembre del 1918), per l'octubre els francesos ocuparen Beirut, i tres dies després Turquia demanà l'armistici. Batalla de Jutlàndia Batalla naval lliurada entre les esquadres britànica (almirall Jellicoe) i alemanya (almirall Von Scheer), els dies 31 de maig i 1 de juny de 1916, en aigües situades a l'oest del pas de Skagerrak. Fou el combat naval més important de la Primera Guerra Mundial, tant pel nombre d'unitats que hi participaren com per les conseqüències estratègiques, puix que l'esquadra alemanya hagué de tornar als seus ports, on romangué blocada fins al final de la guerra.
El 1917 fou un clau en la guerra per dos motius: l'esclat de la revolució russa i l'entrada en la guerra dels	Revolució Russa Procés revolucionari que, a Rússia, posà fi a l'autocràcia dels tsars i dugué a la instauració d'un règim socialista. Cal distingir-hi dues fases: la primera, coneguda com a <i>Revolució de febrer</i> (març, segons el calendari gregorià), forçà l'abdicació de Nicolau II; la segona, anomenada <i>Revolució d'Octubre</i> (novembre, segons el calendari gregorià), donà el poder al partit bolxevic.

EUA.	Pau de Brest-Litovsk Tractat signat a Brest (Bielorússia) el 1918, entre Alemanya, Àustria-Hongria, Bulgària i Turquia i el primer govern bolxevic rus, el qual renunciava els territoris de Polònia, Estònia, Letònia i Lituània, admetia la independència d'Ucraïna i Finlàndia i s'obligava a pagar una indemnització. Fou anul·lat amb l'armistici dels aliats (1918) i el tractat de Versalles (1919).
Caiguda dels Imperis Centrals (1918).	Batalla de Xampanya Conjunt d'operacions militars efectuades en aquesta regió durant la Primera Guerra Mundial. En establir-se l'exèrcit alemany a la Xampanya (darrer del 1914), fou atacat pel francès (febrer i març del 1915), més per a obligar Alemanya a minvar la seva pressió al front rus que per a fer-la retrocedir cap a l'est. Els francesos repetiren l'operació pel setembre següent i assoliren de recuperar alguns territoris de la regió. Posteriorment (1916-17) hom restà gairebé paralitzat, a causa de la manca d'efectius. Les hostilitats foren repeses pel juliol del 1918, que l'exèrcit francès deturà l'assalt alemany anomenat <i>de la pau</i> (Friedensturm). Pel setembre del mateix any els francesos, ajudats pels nord-americans, dugueren a terme una contraofensiva que culminà amb l'alliberament de tota la Xampanya. Segona batalla del Marne Conjunt de combats que enfrontà els alemanys i els aliats des del 18 de juliol al 6 d'agost de 1918. La batalla tingué com a conseqüència que els exèrcits dels generals francesos Mangin i Degoutte penetraren com un cuny en el flanc alemany. Els alemanys mobilitzaren les últimes reserves, sense cap resultat, i hagueren de tornar a passar el Marne cap al nord. Aquest resultat fou el decisiu per a la guerra. Batalla del Piave Conjunt de combats sostinguts entre les tropes italianes i les austro-alemanyes a les riberes del riu Piave (1917-18), durant la Primera Guerra Mundial. Després de la desfeta de <i>Caporetto</i>, els italians formaren una vasta línia defensiva al llarg del riu, amb la qual aturaren les ofensives enemigues i llançaren un contraatac, amb èxit (octubre del 1918). Batalla de Vittorio Veneto Batalla que tingué lloc prop d'aquesta ciutat entre les tropes italianes i les austríaques, del 24 d'octubre al 3 de novembre de 1918, al final de la Primera Guerra Mundial. La victòria italiana provocà la rendició austríaca i contribuï a l'enfonsament de la Monarquia <i>Austrohongaresa</i>.
L'organització de la pau.	Armistici Acord entre les forces bel·ligerants en una guerra pel qual s'estableix l'aturada temporal de les hostilitats i l'inici de les negociacions de pau. En sentit estricte, suspensió provisional i convencional de les hostilitats mitjançant un acord entre els bel·ligerants, sense que suposi, però, l'acabament de la guerra. L'armistici es diferencia de la <i>suspensió d'armes</i> i de la <i>capitulació</i>. L'armistici, tant el general com el local, és convingut pels caps militars. bé que l'armistici general cal que sigui ratificat pels

governos respectius. El conveni d'armistici en sol estipular la durada, l'establiment d'una línia de demarcació i d'una zona neutralitzada, la prohibició de rebre reforços, la llibertat de moviment dels bel·ligerants a la rereguarda de llurs línies, el proveïment de les places assetjades, la repatriació unilateral dels presoners i la prohibició de les comunicacions entre les poblacions civils respectives. Per al control de l'armistici hom procedeix, generalment, a la constitució d'una comissió permanent internacional.

Catorze Punts de Wilson

Proposta de 14 punts, elaborats pel president dels Estats Units *Thomas Woodrow Wilson*, que constituïen un programa de reconciliació per a una pau justa, on defensava, entre altres coses, el respecte a les minories i l'abolició dels tractats secrets. Foren presentats el 8 de gener de 1918.

Principi de nacionalitat

És la fórmula establerta al s XIX d'allò que, al s XX, ha estat més conegut amb el nom de principi de l'autodeterminació o d'autogovern dels pobles. Representa, doncs, bàsicament, l'aspecte dinàmic, en l'ordre polític, del reconeixement de l'existència de la nació o del fet nacional.

Principi defensat l'any 1918 pel president nord-americà Wilson, segons el qual les fronteres dels estats d'Europa central i oriental havien de coincidir amb la distribució territorial de les comunitats nacionals i, a més, aquestes tenien dret a decidir per elles mateixes el seu futur, sense cap imposició exterior.

Conferència de pau de París

Conjunt de sessions celebrades (gener del 1919 - gener del 1920) entre els representants de les potències victorioses —i llurs associades— i les vençudes a la Primera Guerra Mundial. Precedida per unes converses entre els caps dels governs de França, la Gran Bretanya, els Estats Units i Itàlia, aquells formaren un Consell Suprem dels Quatre (març del 1919), en el qual participà el delegat japonès, quan hom hi tractava afers que l'afectaven. Principalment, hom hi acordà el tractat de Versalles amb Alemanya i la creació de la Societat de Nacions, el tractat de Saint-Germain amb Àustria i el de Neuilly amb Bulgària.

Tractat de Versalles

Acord internacional que posà fi a la Primera Guerra Mundial. D'acord amb els resultats de la conferència de pau de *París*, fou signat el 28 de juny de 1919 per Alemanya i les potències guanyadores: la Gran Bretanya, França, els EUA, Itàlia i el Japó, amb l'adhesió d'altres països. Alemanya hagué d'acceptar el lliurament d'Alsàcia i Lorena a França, de Poznan i un corredor fins a la mar a Polònia, i la celebració de plebiscits a l'Alta Silèsia, Schleswig, Sarre, etc. Danzig (Gdansk) es convertí en ciutat lliure. Les vores del Rin, ocupades pels aliats, foren desmilitaritzades. Les colònies alemanyes foren repartides entre la Gran Bretanya, França, Bèlgica i el Japó. S'imposà a Alemanya el pagament d'una xifra elevada en concepte de reparacions de guerra; l'exèrcit alemany fou reduït a 100 000 homes, sense estat major, armament pesant ni aviació; fou també limitat el nombre i el tonatge dels vaixells de guerra. S'hi pactà, també, la creació de la Societat de Nacions. L'acord fou completat amb altres tractats amb la resta dels vencuts: Àustria (tractat de Saint-Germain-en-Lave). Bulgària.

Hongria i Turquia. El senat dels EUA no el ratificà, i Rússia no hi participà. Els nacionalistes alemanys el consideraren un *diktat* inadmissible, i el ressentiment que provocà, aprofitat pels nazis, facilità el desencadenament de la Segona Guerra Mundial.

Diktat

Tractat imposat. El terme fou emprat pels alemanys per a designar el tractat de pau (Versalles, 28 de juny de 1919) que conclougué la Primera Guerra Mundial, per significar que havia estat imposició dels vencedors i no fruit de negociació. Hom també donà aquest nom al tractat imposat a Itàlia pels aliats en acabar la Segona Guerra Mundial.

Tractat de Saint-Germain

Pau signada a Saint-Germain-en-Laye, el 10 de setembre de 1919, entre Àustria i els aliats al final de la Primera Guerra Mundial. Àustria va haver d'acceptar les noves fronteres, la reducció de les seves forces militars a 30.000 homes i la renúncia a qualsevol temptativa d'*Anschluss* (unió amb Alemanya). Àustria va perdre tots els seus territoris eslaus i es va convertir en república. Aquest tractat, ratificat per l'Assemblea Nacional austríaca, va consagrar la dissolució de l'Imperi austrohongarès.

Tractat del Trianon

Pau signada al Gran Trianon, el 4 de juny de 1920, entre Hongria i els aliats al final de la Primera Guerra Mundial. Hongria hagué d'acceptar reduccions en l'exèrcit i fou obligada a cedir Eslovàquia i Rutènia a Txecoslovàquia, Transsilvània i part del Banat a Romania, i Croàcia, Eslovània i la resta del Banat a Iugoslàvia. En conjunt, perdé uns tres milions d'habitants i dues tercers parts del seu territori.

Tractat de Neuilly

Acord de pau signat a Neuilly (Neuilly-sur-Seine) el 27 de novembre de 1919 entre els estats vencedors de la Primera Guerra Mundial i Bulgària, que renuncià formalment a la Dobrudja, annexada a Romania el 1913, cedí una part del seu territori a Sèrbia i perdé la Tràcia occidental a favor de Grècia, fet que li impedí l'accés a la mar Egea.

Tractat de Sèvres

Pacte signat, a la ciutat de Sèvres, entre els turcs i els aliats el 10 d'agost de 1920, pel qual hom cedia a Grècia la Tràcia Oriental (amb Gal·lípoli), les illes de la mar Egea (excepte Rodes) i l'administració d'Esmirna. França rebé Síria i Cilícia. Iraq, Palestina, Xipre i Egipte passaren a Anglaterra, alhora que aquesta obtenia el protectorat d'Aràbia; el Dodecanès i l'illa de Rodes passaren a Itàlia. Els estrets del Bòsfor i Dardanels restaren desmilitaritzats i sota control internacional. Aquest tractat, que significava la desfeta de l'imperi turc, no fou ratificat pel parlament turc, i el moviment nacionalista turc (dirigit per Mustafà *Kemal*) obligà a revisar-lo i substituir-lo pel tractat de *Lausana* (1923).

Creació de la Societat de Nacions (SDN), que havia de garantir la pau i fomentar la cooperació internacional.**Societat de Nacions (SDN)**

Organització internacional creada pels acords del tractat de Versalles del 1919, que va tenir la seu a Ginebra (Suïssa) del 1920 al 1946. En el moment de la fundació, només en formaven part els vencedors de la *primera guerra mundial* i alguns països neutrals. Els estats membres constituïen l'Assemblea General, que podia admetre nous països o en podia excloure els que no complien l'esperit fundacional. El Consell era el veritable òrgan executiu i estava format per cinc membres. Tot d'organismes internacionals es van crear a l'empena de la SDN: el Tribunal de Justícia Internacional, l'Oficina Internacional del Treball, etc. La missió essencial de la SDN era assegurar la pau per mitjà de l'arbitratge dels conflictes i d'una política de desarmament. La davallada de la SDN va venir amb la crisi del 1929 i el fracàs de la Conferència de desarmament de 1932-1934. L'any 1933 el Japó, que havia envaït Manxúria (1931), i Alemanya, convertida al nazisme, abandonaren la SDN. Des de l'enfrontament entre dos estats membres (Itàlia i Etiòpia, 1935-1936), davant del qual la SDN adoptà sancions insuficients, les crisis es van multiplicar fins a l'esclat de la *segona guerra mundial*. L'any 1946 la SDN va desaparèixer oficialment en favor de l'*Organització de les Nacions Unides (ONU)*.

Mandat

Competència que tenia la *Societat de Nacions* per controlar un territori determinat i intervenir en els seus afers interns durant un període limitat de temps. La SDN va encomanar l'exercici d'aquesta competència a França i a la Gran Bretanya.

Tutela que exercia un estat sobre certs territoris per concessió de la Societat de Nacions i sota la seva vigilància. Creats pels tractats de pau del 1919, l'ONU els substituï pel *fideïcomís*.

Organització Nansen

Conjunt d'organismes encarregats de resoldre el problema dels refugiats després de la Primera Guerra Mundial. Col·locada, al principi, sota l'autoritat de Fridtjof Nansen (1921-24), restà lligada a l'oficina internacional del treball (1925-29), i el 1931 la Societat de Nacions creà una oficina internacional de refugiats, encarregada de prosseguir l'obra d'aquesta organització, fins a la seva liquidació el 1938. El 1922 Fridtjof Nansen, sota els auspicis de la Societat de Nacions, creà el passaport que portà el seu nom (*Passaport Nansen*), el qual permetia d'atribuir una identitat als refugiats que no poguessin recórrer als serveis de l'estat d'on procedien. Aplicat, en principi, als refugiats russos en 51 estats, fou atribuït també als refugiats sirians i turcs en 35 estats. Vàlid únicament per als refugiats col·locats sota la protecció de l'organització Nansen (1928), aquest passaport concedia al titular el dret a residir a l'estat que l'havia concedit (1926). Posteriorment alguns estats impugnaren aquesta decisió.